AUGUSTIN: O PÁNOVĚ HORSKÉ ŘEČI

Pracovní překlad David Vopřada
Pouze pro vnitřní potřebu studentů CMTF.
5. dubna 2025

Výklad Mt 5, 1–15

1. (1) Kdo pozorně a zbožně bude uvažovat o kázání, které náš Pán Ježíš Kristus pronesl na hoře – jak je můžeme číst v evangeliu podle Matouše – ten podle mě shledá, že v něm je s ohledem na správný způsob jednání popsán dokonalý způsob křesťanského života. Netroufáme si to tvrdit lehkomyslně, ale vyvozujeme tak ze samotných Pánových slov. Sám totiž své kázání uzavírá tak, aby bylo zřejmé, že obsahuje všechna přikázání potřebná k formování života:

> *Každý tedy, kdo slyší tato má slova a uskutečňuje je, toho přirovnám k moudrému muži, který postavil svůj dům na skále. Spustil se déšť, přihnaly se vody, zaduly větry a udeřily na ten dům – ale on nespadl, protože byl založen na skále. Každý však, kdo slyší tato má slova a neplní je, toho přirovnám k muži pošetilému, který postavil svůj dům na písku. Spustil se déšť, přihnaly se vody, zaduly větry a udeřily na ten dům – a on se zřítil. A jeho pád byl veliký.* Mt 7, 24–27

Nepravil prostě: „Kdo slyší má slova“, ale výslovně: *„Kdo slyší tato má slova“* – to podle mě dostatečně ukazuje, že právě tato slova, která pronesl na hoře, dávají tak dokonalé vedení pro život těm, kdo se jimi chtějí řídit, že je právem přirovnává ke stavbě na skále. To jsem uvedl proto, aby bylo zřejmé, že toto kázání obsahuje

veškerá přikázání potřebná k formování křesťanského života – neboť tento oddíl bude dále pojednán podrobněji na příslušném místě.

Mt 5, 1–2 (2) Začátek tohoto kázání je uveden následovně: KDYŽ (JEŽÍŠ) VIDĚL VELIKÉ ZÁSTUPY, VYSTOUPIL NA HORU; A KDYŽ SE POSADIL, PŘISTOUPILI K NĚMU JEHO UČEDNÍCI. A OTEVŘEL ÚSTA A UČIL JE TĚMITO SLOVY. Když se zeptáme, co znamená hora, dobře pochopíme, že symbolizuje vyšší přikázání spravedlnosti – neboť ta, která byla dána Židům, byla (ve srovnání s nimi) menší. Jeden a tentýž Bůh však, podle nejmoudřejšího uspořádání časů, skrze své svaté proroky a služebníky nejprve udělil menší přikázání lidu, který bylo třeba ještě poutat bázní, a později, skrze svého Syna, přikázání větší lidu, který měl být už osvobozen láskou. A jako se menší věci dávají menším a větší větším, tak i ta přikázání udílí ten, kdo jediný ví, jaký lék je v každé době lidskému pokolení přiměřený. A není nijak podivné, že větší přikázání jsou dána kvůli království nebeskému, zatímco ta menší byla dána kvůli království pozemskému – a to týmž jedním
↑ Gn 1, 1 Bohem, který stvořil nebe i zemi. O této vyšší spravedlnosti se
Žl 35, 7 praví ústy proroka: *Tvá spravedlnost je jak Boží hory* – a výstižně to
↑ Mt 23, 8 vyjadřuje i to, že tato přikázání jsou učena na hoře jediným Učitelem, který je jako jediný hoden tak vznešeným věcem učit. Učí vsedě – a to odpovídá důstojnosti učitele. A přistupují k němu jeho učedníci, aby byli tělesně blízko tomu, jehož slovům už byli blízcí srdcem – připraveni jeho přikázání naplnit.

A OTEVŘEL ÚSTA A UČIL JE TĚMITO SLOVY. Tato rozvitá formulace, totiž otevřel ústa, snad naznačuje, že následující kázání bude poměrně dlouhé a závažné. Anebo snad ani toto není bez významu – totiž že se právě zde říká, že otevřel ústa, zatímco ve Starém zákoně otvíral ústa proroků.

1. (3) A co tu tedy říká? BLAZE CHUDÝM V DUCHU, NEBOŤ JEJICH JE KRÁLOVSTVÍ NEBESKÉ. V Písmu čteme o žádostivosti po časných věcech: *Všechno je marnost a nadutost ducha* – a tato „nadutost ducha" značí smělost a pýchu. Také v běžné řeči se o pyšných říká, že mají „velkého ducha" – a právem, neboť „duch" (*spiritus*) se nazývá také „vítr", jak je psáno: *Oheň, krupobití, sníh, led, vítr bouře.* Kdo by nevěděl, že pyšní bývají nazýváni „nafoukanými", jako by byli větrem nadmutí? Odtud i slova apoštola Pavla: *Poznání nadýmá, láska buduje.* Právem jsou tedy „chudí v duchu" chápáni jako pokorní a bohabojní – ti, kdo nemají ducha nadutého. A nebylo možné začít s blahoslavenstvími jinde než zde, mají-li vést k vrcholu moudrosti: *Počátek moudrosti je bázeň před Pánem* – neboť je psáno i naopak: *Počátek každého hříchu je pýcha.* Ať tedy pyšní touží po královstvích světa – ale *blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.*

Mt 5, 3
Kaz 1, 14 Vg
Žl 148, 8 Vg
1 Kor 8, 2
Kaz 1, 15 Vg
Žl 110, 10 Vg
Mt 5, 3

2. (4) BLAZE TICHÝM, NEBOŤ ONI DOSTANOU ZEMI ZA DĚDICTVÍ.– věřím, že se tím míní ta země, o níž se v žalmu praví: *Tys má naděje,*

můj podíl v zemi živých. Tato zem znamená jakousi pevnost a stálost věčného dědictví, kde duše spočine na svém místě v dobré náklonnosti, tak jako tělo spočívá v zemi – a z téže země je také živeno, tak jako tělo bere svůj pokrm ze země. To je místo odpočinku a život svatých. Tiší jsou ti, kdo ustupují zlu a neodporují zlému, ale přemáhají zlo dobrem. Ať se tedy hašteří prchliví a sváří se o věci pozemské a pomíjivé – ale *blaze tichým, neboť oni dědičně obdrží zemi,* z níž již nebudou vyhnáni.

Mt 5, 4
Žl 141, 6 Vg
↑ Řím 12, 21
Mt 5, 4

(5) BLAZE PLAČÍCÍM, NEBOŤ ONI BUDOU POTĚŠENI. Pláč je smutek nad ztrátou těch, které milujeme. Kdo se obrátí k Bohu, ztrácí to, co dříve v tomto světě vroucně objímal – neboť už se neraduje z věcí, z nichž se dříve těšil. A dokud se v něm nerozhoří láska k věcem věčným, bývá jeho srdce zasaženo nemalým

Mt 5, 5

smutkem. Budou však potěšeni Duchem svatým, jenž se právě proto nazývá Paraklétos, to znamená „Utěšitel“ – aby těm, kdo ztrácejí věci pomíjivé, dal zakoušet radost věčnou.

Mt 5, 6 (6) Blaze těm, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni. Těmito slovy jsou míněni milovníci pravého a neotřesitelného dobra. Budou nasyceni tím pokrmem, Jan 4, 34 o němž sám Pán praví: *Mým pokrmem je činit vůli mého Otce* – to znamená spravedlnost. A budou též (nasyceni) tou vodou, o níž Pán Jan 4, 14 také pravil: *Kdo se z ní napije, v tom se stane pramenem vody tryskající k životu věčnému.*

Mt 5, 7 (7) Blaze milosrdným, neboť jim bude prokázáno milosrdenství. Ty, kdo přicházejí na pomoc ubohým, prohlašuje (Písmo) za blažené – neboť i jim bude odplaceno tak, že budou sami vysvobozeni ze své bídy.

Mt 5, 8 (8) Blaze čistým srdcem, neboť oni uzří Boha. Jak pošetilí jsou ti, kdo hledají Boha těmito vnějšími tělesnými zraky – Mdr 1, 1 Vg vždyť Boha lze vidět srdcem, jak se píše na jiném místě: *Hledejte ho v prostotě srdce!* Neboť čisté srdce je právě srdce prosté – a tak jako toto pozemské světlo nelze spatřit jinak než očima čistýma, stejně ani Boha nelze uzřít jinak než tím, čím se vidí – a to musí být čisté.

Mt 5, 9 (9) Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť budou nazváni syny Božími. Pokoj je dokonalost – to, kde nic neodporuje. A proto jsou tvůrci pokoje Božími syny: neboť Bohu nic neodporuje a synové mají nést podobu svého Otce. Skutečnými tvůrci pokoje jsou ti, kdo nastolili pokoj v sobě samých – totiž ti, kdo uspořádali všechny hnutí svého ducha, podřídili je rozumu, to znamená mysli a duchu, a zkrotili tělesné žádosti. Tak se stávají královstvím Božím – v němž je vše tak uspořádáno, že to, co je v člověku vznešené a nejvyšší, tedy rozum a mysl, vládne ostat-

nímu, co sdílíme s tvory nerozumnými, a samo se to podřizuje tomu, co je ještě vyšší – totiž pravdě, jednorozenému Synu Božímu. Neboť nelze vládnout tomu, co je nižší, pokud se člověk nepodřídí tomu, co je vyšší. A právě toto je ten pokoj, jenž se dává na zemi lidem dobré vůle – to je život moudrého, který ↑Lk 2, 14
došel naplnění a dokonalosti. Z tohoto pokojného a dokonale uspořádaného království byl vyhnán kníže tohoto světa – ten, ↑Lk 12, 21
který vládne tam, kde vládne nepořádek a převrácenost. A když je tento vnitřní pokoj jednou ustaven a upevněn, pak jakékoli pronásledování, které kníže tohoto světa rozpoutá zvenčí, jen rozmnožuje slávu, jež je podle Boha – a vnitřní stavbu nijak nenarušuje. Právě naopak – když jeho útoky selžou, ukáže se, jak pevná je stavba uvnitř.

A proto následují (slova): Blaze těm, kdo jsou pronásle- Mt 5, 10
dováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.

3. (10) Všech těchto osm výroků tvoří jeden celek. Od tohoto místa však Pán už začíná mluvit přímo k těm, kdo ho poslouchali: Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat. Mt 5, 11
Předchozí výroky byly totiž proneseny obecně: neřekl například „Blaze vám, chudí v duchu, neboť vaše je království nebeské“, ale *„Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.“* A neřekl ani: Mt 5, 3
„Blaze vám, tichí, neboť vy obdržíte zemi za dědictví“, ale *„Blaze* Mt 5, 4
tichým, neboť oni ji *obdrží.“* A tak i všechny ostatní až k osmému výroku, kde praví: *„Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost,* Mt 5, 10
neboť jejich je království nebeské.“ Od této chvíle však Pán začíná oslovovat přítomné přímo – přestože i předchozí slova se týkala těch, kdo jej poslouchali tehdy, stejně jako slova následující se vztahují na všechny, kdo přijdou později.

Je proto třeba pečlivě popřemýšlet nad počtem těchto výroků. Blahoslavenství začínají od pokory: *Blaze chudým v duchu* – Mt 5, 3

to znamená těm, kdo nejsou nadutí, ale jejich duše se v bázni podřizuje Boží autoritě, neboť se bojí, aby po tomto životě nesklouzla k trestu, i když si snad v tomto životě připadá šťastná. Pak začíná poznávat, jakými pouty je kvůli hříchu a světským návykům spoután v tomto světě. A tak ve třetím kroku – poznání – začíná člověk truchlit nad ztrátou nejvyššího dobra, protože se připoutal k tomu, co je nejnižší. Ve čtvrtém stupni pak nastává zápas: duše se napíná, aby se vyrvala z toho, k čemu ji s kla-
↑ Mt 5, 6 mavou sladkostí poutá touha. Zde se tedy objevuje hlad a žízeň po spravedlnosti – a je zapotřebí velké síly, protože není snadné opustit to, co přinášelo potěšení. V pátém kroku se těm, kdo v zápase vytrvají, dostává rady, jak se vysvobodit – neboť nikdo nemá sílu osvobodit se sám, pokud mu nepomůže někdo vyšší. A je spravedlivé, aby ten, kdo sám potřebuje pomoc od silnějšího,
Mt 5, 7 pomáhal slabšímu tam, kde má převahu. Proto: *Blaze milosrdným, neboť jim bude prokázáno milosrdenství.* Šestým krokem je čistota
↑ Mt 5, 8 srdce, vycházející z dobrého svědomí a skutků – a ta vede ke kontemplaci nejvyššího dobra, které lze spatřit jen čistým a jasným duchem. A nakonec sedmý stupeň – to je samotná moudrost, kontemplace pravdy, která přináší člověku pokoj a uvádí ho do po-
Mt 5, 9 doby Boží. O tomto stavu se říká: *Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť budou nazváni Božími syny.* Osmý stupeň se pak navrací k počátku, protože ukazuje a potvrzuje to, co je dokonané a dokonalé. Proto
↑ Mt 5, 3. 10 se jak v prvním, tak v osmém výroku jmenuje království nebeské: *Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské*, a *Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.*

Řím 8, 35 A tehdy se může říci: *Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? Snad soužení, úzkost, pronásledování, hlad, nahota, nebezpečí nebo meč?* Těchto sedm blahoslavenství tedy vede k dokonalosti – a osmé ji osvěcuje a ukazuje, co je dokonalé. Tak se i ostatní mohou stát dokonalými, činíce tyto kroky, které znovu začínají od začátku.

4. (11) Zdá se mi tedy, že těmto osmi blahoslavenstvím od-
↑ Iz 11, 2n Vg povídá i sedmeré působnosti Ducha svatého, o níž mluví prorok

Izaiáš. Je mezi nimi ale rozdíl v pořadí: na tom místě (u Izaiáše) je výčet obráceně – začíná se od nejvyššího, zde od nejnižšího. U Izaiáše se totiž začíná moudrostí a končí bázní Boží – avšak *počátek moudrosti je bázeň před Pánem*. Proto jestliže je seřadíme jako etapy výstupu, pak je první bázeň Boží, druhá zbožnost, třetí poznání, čtvrtá statečnost, páté je rada, šestý rozum a sedmá moudrost. Kaz 1, 16 Žl 110, 10

Bázeň Boží odpovídá pokorným, o nichž zde (v blahoslavenstvích) čteme: *Blaze chudým v duchu…* – tedy těm, kdo nejsou nadutí, nejsou pyšní. Těm apoštol Pavel říká: *Nesmýšlej vysoko, ale boj se* – to znamená: nevypínej se. Mt 5, 3 Řím 11, 20

Zbožnost odpovídá tichým. Kdo totiž s opravdovou zbožností hledá, ten má v úctě svaté Písmo a neodmítá to, čemu ještě nerozumí – a právě tím neodporuje, což je vlastnost tichého. O takových zde čteme: *Blaze tichým…* Mt 5, 4

Poznání patří těm, kdo pláčou – neboť v Písmu poznali, v jakém zlu jsou spoutáni, když se pachtili za věcmi, které – jako by byly dobré a užitečné – nevědomky toužili. O nich se zde říká: *Blaze těm, kdo pláčou…* Mt 5, 5

Statečnost přísluší těm, kdo lační a žízní po spravedlnosti. Tito totiž zápasí s touhou po radosti z pravých dober a snaží se odvrátit svou lásku od věcí pozemských a tělesných. O nich se tu praví: *Blaze těm, kdo lační a žízní po spravedlnosti…* Mt 5, 6

Rada náleží milosrdným. Vždyť to je jediný lék, jak uniknout tolika bědám: abychom odpouštěli, jak chceme, aby se odpustilo i nám; a pomáhali tam, kde můžeme – tak jako my sami toužíme po pomoci tam, kde si pomoci neumíme. O nich se zde říká: *Blaze milosrdným…* Mt 5, 7

Rozum patří těm, kdo mají čisté srdce – jako by měli oči očištěné, jimiž lze spatřit to, co tělesné *oko nevidělo, co ucho neslyšelo a co do lidského srdce nevstoupilo*. O nich se tu praví: *Blaze čistým srdcem…* Iz 64, 4 Vg 1 Kor 2, 9 Mt 5, 8

A moudrost je vlastní těm, kdo působí pokoj – neboť v nich už je vše uspořádáno, nic se nevzpírá rozumu, ale všechno se podřizuje duchu člověka, a ten sám se podřizuje Bohu. O nich je
Mt 5, 9 psáno: *Blaze těm, kdo působí pokoj…*

(12) Jedna jediná odměna – království nebeské – je v jednotlivých stupních vyjádřena různými jmény. Na prvním místě, jak se sluší, je výslovně uvedeno království nebeské, které představuje dokonalou a nejvyšší moudrost rozumné duše. Praví se tedy: *Blaze*
Mt 5, 3 *chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské* – jako by se tím
Kaz 1, 16 říkalo: *Počátek moudrosti je bázeň před Pánem.*
Žl 110, 10

Tichým je přislíbena dědičná země – jako otcův odkaz těm,
Mt 5, 4 kdo ho hledají s úctivou zbožností: *Blaze tichým, neboť oni obdrží zemi za dědictví.*

Plačícím je dána útěcha, jako těm, kdo poznali, co ztratili,
Mt 5, 5 a v čem jsou ponořeni: *Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.*

Hladovějícím a žíznícím po spravedlnosti je slíbena nasycenost – jako občerstvení těm, kdo usilovně zápasí a pracují pro
Mt 5, 6 spásu: *Blaze těm, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.*

Milosrdným se dostane milosrdenství – jako těm, kdo jednají podle pravé a dobré rady, totiž aby jim bylo poskytnuto od silnějšího to, co oni sami prokazují slabším: *Blaze milosrdným, neboť jim*
Mt 5, 7 *bude prokázáno milosrdenství.*

Čistým srdcem je dána možnost spatřit Boha – jako těm, kdo
Mt 5, 8 v sobě nesou čistý zrak pro chápání věčných věcí: *Blaze čistým srdcem, neboť oni uvidí Boha.*

Těm, kdo působí pokoj, je přislíbena podoba Boží – neboť jsou dokonale moudří a přetvoření v obraz Boží obnovením vnitřního
Mt 5, 9 člověka: *Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni Božími syny.*

A tyto věci je možné naplnit již v tomto životě – tak jako věříme, že byly naplněny na apoštolech. Avšak ona úplná proměna

do podoby andělské, která je zaslíbena po tomto životě, se nedá vyjádřit žádnými slovy.

Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské. Toto osmé blahoslavenství, které se vrací k počátku, zjevuje člověka dokonale naplněného – a snad také odkazuje na obřízku osmého dne ve Starém zákoně, na vzkříšení Páně po sobotě, které je současně dnem osmým i prvním, na slavení oktáv, jimiž slavíme znovuzrození nového člověka, i na číslo padesát o letnicích. Vždyť když sedm násobíme sedmi, dostaneme čtyřicet devět – a osmička se k nim přidává, aby vznikla padesátka jako návrat na začátek. Právě v tento den byl seslán Duch svatý – on nás uvádí do království nebeského, dává nám dědictví, těší nás, sytí, uděluje milosrdenství, očišťuje a přináší pokoj. Mt 5, 10

A takto dokonale naplněni snášíme zvenčí všechny útrapy, které přicházejí kvůli pravdě a spravedlnosti.